

HAZEN GEZOCHT! DE EERSTE VONDSTEN VAN VROEG-PLEISTOCENE HAZEN (LEPORIDAE) VAN DE NOORDZEEBODEM

SANDER SCHOUTEN, SANDERSCHOUTEN88@HOTMAIL.COM

BRAM LANGEVELD, BRAMLANGEVELD@HETNET.NL

LARS VAN DEN HOEK OSTENDE, LARS.VANDENHOEKOSTENDE@NATURALIS.NL

FRANCIEN DIELEMAN, FRANCIEN.DIELEMAN@NATURALIS.NL

DICK MOL, DICKMOL@TELFORT.NL

Samenvatting

In zand uit het Eurogeulgebied zijn recentelijk fossielen van vroeg-pleistocene haasachtigen aangetroffen. Daarmee is de aanwezigheid van haasachtigen in de vroeg-pleistocene zoogdierfauna van de bodem van de Noordzee voor het eerst aangetoond. Het materiaal bestaat onder andere uit een premolaar (p_3) en een mandibula (met p_3-m_2) die gevonden zijn op het strand van de tweede Maasvlakte. Op basis van het bekende stratigrafisch bereik van de betreffende soort(-en) is de ouderdom van de fossielen hoogstwaarschijnlijk Vroeg-Pleistoceen. Hier beschrijven we het materiaal heel beknopt en roepen wij verzamelaars op, om soortgelijke vondsten bij ons te melden.

Abstract

Recently fossils of Early Pleistocene hares (Leporidae) were recovered from dredged sediment from the Eurogeul area. These finds demonstrate for the first time the presence of hares in the early pleistocene fauna of the bottom of the North Sea. The material consists of a premolar (p_3) and a mandible (inc. p_3-m_2), recovered from the artificial beach of Maasvlakte 2. Based on the known stratigraphic range of these species, the age of the fossils is estimated to be early pleistocene. Here, this material is very briefly described and we call for collectors to report similar finds to us.

In 2012 werd er voor het eerst een artikel over een fossiel van een haas van de bodem van de Noordzee gepubliceerd (Mol & Van der Plicht, 2012). Dat betrof een haas die, op basis van de 14C-datering (31.140 (+200, -190) BP, Weichselien), letterlijk tussen de voeten van de wolharige mammoet moet hebben gehupeld. Nu, op het strand van de Tweede Maasvlakte, hebben wij opnieuw hazen gevonden. Ditmaal betreft het echter vroeg-pleistocene soorten. Nieuw voor de Noordzee dus. Omdat men bij paleontologisch onderzoek nooit genoeg materiaal kan bestuderen, doen wij hierbij een oproep aan alle verzamelaars van het Maasvlakte 2 strand. Wij zoeken hazen!

Het strand van de Tweede Maasvlakte is sinds de opening bijzonder snel uitgegroeid tot een belangrijke vindplaats voor pleistocene zoogdierresten. Er zijn al tal van bijzondere vondsten door tientallen verzamelaars gedaan. De vindplaats is onder meer bekend geworden om de rijkdom aan coprolieten van grottenhyena's (Mol *et al.*, 2010), die onderwerp zijn van lopend onderzoek (Mol *et al.*, 2013). Er zijn van Maasvlakte 2 ook andere zoogdieren bekend uit het Weichselien, zoals reuzenhert, wolharige neushoorn en

wolharige mammoet (Van Hooijdonk, 2013), met andere woorden: de typische mammoetfauna uit de Eurogeul (Mol *et al.*, 2008).

Maar wat Maasvlakte 2 zo bijzonder maakt is juist het algemeen voorkomen van oudere zoogdierresten, namelijk materiaal uit het Eemien, maar ook uit het Midden en Vroeg-Pleistoceen. Soorten die in het Eemien geplaatst kunnen worden en gevonden zijn op Maasvlakte 2 zijn onder andere nijlpaard, bosolifant en bosneushoorn (Mol *et al.*, 2012; Van Hooijdonk, 2013). Verder zijn er vondsten bekend uit het Vroeg-Pleistoceen en het vroege Midden-Pleistoceen, zoals de zuidelijke mammoet (*Mammuthus meridionalis*) (Mol & Langeveld, 2014), de beverachtige (*Trogotherium cuvieri*) en diverse woelmuizen, waaronder *Allophaiomys* sp. en *Mimomys savini* (Dieleman, 2013).

Zeer recent is dus gebleken dat ook een haasachtige deel uitmaakt van de vroeg-pleistocene fauna van de bodem van de Noordzee. Hieronder volgt een korte beschrijving van de twee vondsten die tot nu toe gedaan zijn, beide op het strand van Maasvlakte 2.

DE VONDSTEN

De eerste vondst betreft een gebruikte premolaar (p_3) uit de rechter onderkaak. De grootste breedte bedraagt 3 mm. De tweede vondst bestaat uit een linkeronderkaak met vier kiezen erin (p_3-m_2). In de kaak is nog de alveole zichtbaar van de m_3 en ook de alveole van de snijtand. Een foramen mentale (kinzenuwgat) is te zien. De dimensies van de p_3 uit de onderkaak zijn 3,20 mm lengte bij 2,80 mm breedte. Interessant is dat de kiezen op een aantal punten afwijken van de moderne hazen behorende tot het genus *Lepus*.

TIPS VOOR SNELLE HERKENNING

Hazenkiesen zijn niet meer dan 15 mm hoog en tot ruim 3 mm breed;

Aan beide zijden loopt over de hoogte van de kies een groef loodrecht op het kauwvlak, waardoor er in kauwvlak-aanzicht een insnoering zichtbaar is;

Ook over de snijtanden loopt een groefje.

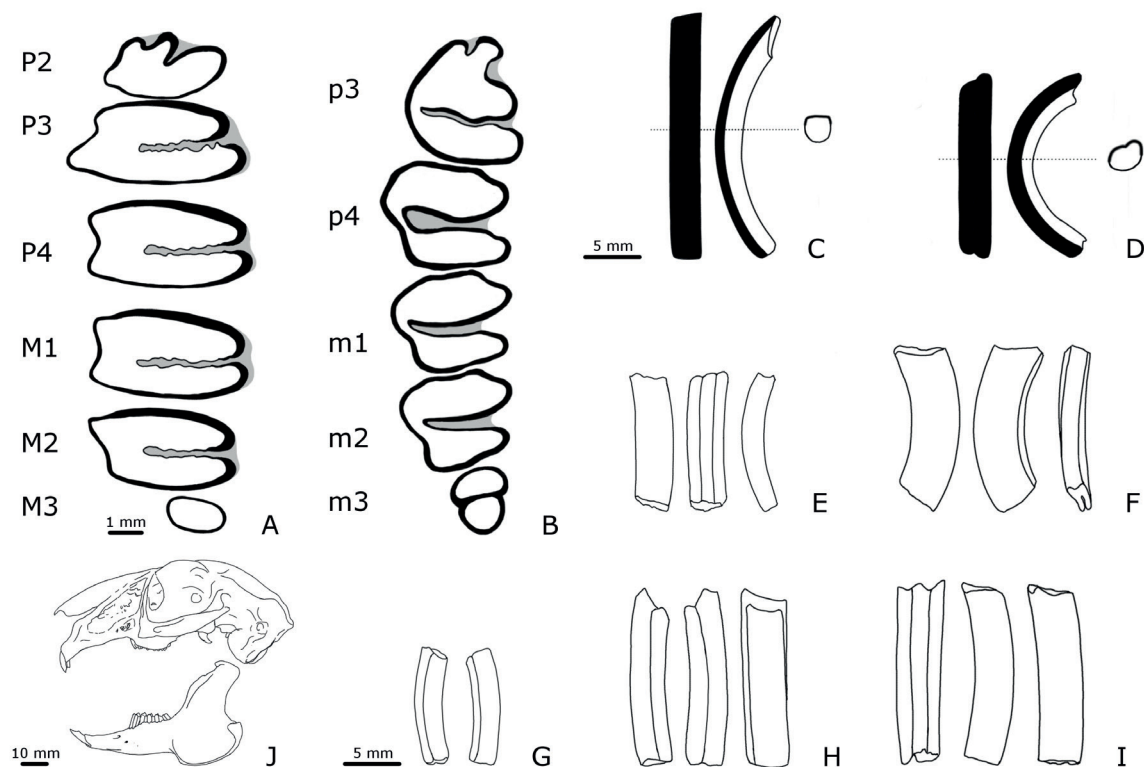

Fig. 1 Schematische tekening van het gebit van de recente Europese haas *Lepus europaeus* Pallas, 1778. Aan de hand van deze illustratie zijn de kiezen van hazen (*Leporidae*) goed te herkennen. A: Bovenkaak rechts, kauwvlakaanzicht; B: Onderkaak rechts, kauwvlakaanzicht; C: Snijtand onderkaak, incl. doorsnede; D: Snijtand bovenkaak, incl. doorsnede; E: P2, F: P4, G: m3; H: m1; I: p3; J: Schedel en onderkaak. Tekening: Jerry Streutker.

OUDERDOM

Op basis van de morfologie van de p_3 is vastgesteld dat we hier met een hoogstwaarschijnlijk vroeg-pleistocene vorm van een inmiddels uitgestorven haasachtige te maken hebben. Dat maakt de vondsten relevant voor Maasvlakte 2, maar ook voor de hele Noordzee en de Nederlandse fossiele zoogdierfauna. Veel Nederlands materiaal van dergelijke oude haasachtigen is er namelijk niet. Nog niet duidelijk is of de vondsten tot een of twee verschillende soorten behoren.

CONCLUSIE EN OPROEP

De twee vondsten laten zien dat er nog steeds nieuwe en belangrijke resultaten komen uit het Europeugebied. Omdat deze haasachtige nieuw is voor de Noordzee zouden we graag meer materiaal willen bestuderen, zodat we meer inzicht kunnen krijgen in de mate van variatie in het materiaal en zodoende beter tot determinatie tot op soort(-en) kunnen komen. Doel is uiteraard het weer iets completer maken van de grote puzzel die de fossiele zoogdierfauna op de bodem van de Noordzee vormt. Dus, heeft u een kies of een deel van een kaakje gevonden op de 2de Maasvlakte, vermoedt u dat uw vondsten wel eens van een haas zouden kunnen zijn (zie ook fig. 1) en wilt u bijdragen aan dit onderzoek, neem dan alstublieft contact op met de auteurs.

DANKWOORD

Jerry Streutker (Almere) zijn wij zeer veel dank verschuldigd voor het produceren van de bijzonder fraaie tekening die is afgebeeld. We zouden graag Florian Fladderer willen bedanken voor het determineren van gevonden fossielen en zo het mogelijk maken van dit project. Zonder hem hadden we nooit geweten dat het om vroeg-pleistocene hazen ging.

LITERATUUR

- Dieleman, F. (2013) Overzicht van strandvondsten van woelmuisen en andere kleine zoogdieren langs de Nederlandse stranden: stand van zaken 2013. *Afzettingen* 34-4, 144-172.
- Hooijdonk, K. van (2013) Eerste vondsten van het nijlpaard (*Hippopotamus*) van de 2de Maasvlakte. *Cranium* 30-1, 13-17.
- Mol, D., J. de Vos, R. Bakker, B. van Geel, J. Glimmerveen, H. van der Plicht, K. Post (2008) *Kleine encyclopedie van het leven in het Pleistoceen - Mammoeten, neushoorns en andere dieren van de Noordzeebodem*. Veen Magazines B.V., Diemen.
- Mol, D., W. Borst, J. Reumer (2010) De eerste fossiele hyenakeutel uit de Noordzee. *Straatgras* 22-5, 91-93.
- Mol, D., K. Post, H. van der Plicht (2012) Fossielen van bosneushoorn (*Stephanorhinus kirchbergensis*) en bosolifant (*Elephas antiquus*) uit het Europeugebied. *Cranium* 29-2, 14-20.
- Mol, D., H. van der Plicht (2012) Een haas (Orde Lagomorpha, Familie Leporidae, Geslacht *Lepus*) van de laat-pleistocene fauna van de Noordzeebodem. *Cranium* 29-2, 33-35.
- Mol, D., H. van der Plicht, J. de Vos, B. Gravendeel, W. Langendoen, W. van den Broek, B. Langeveld, F. Dieleman, J. Reumer (2013) The Europeul area – new paleontological data of this part of the North Sea. *Abstracts & Guide Book International Conference "World of Gravettian Hunters"*, Kraków, Poland, 25th – 28th June, 2013, 58-63.
- Mol, D., B. Langeveld (2014) Wat determinatiesessies aan nieuwe gegevens kunnen opleveren: nieuws van het strand van Maasvlakte 2. *Afzettingen WTKG* 35-2, 40-59.

AUTEURS

SANDER SCHOUTEN
BRAM LANGEVELD
LARS VAN DEN HOEK
OSTENDE
FRANCIEN DIELEMAN
DICK MOL